

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

[Tractatus de attributis, de visione beatifica, de scientia Dei ac de ejus
voluntate et providentia]

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Breviter exponuntur, & declarantur quæ de divinis nominibus
communitè docent Theologi

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77132)

ret unionem hypostaticam mensurari tempore, nō avo; quia actiones corporales quas Christus in natura assumpta exercebat, dum erat viator, erant subiecta mutabilitati temporis, & ab illo mensurata, sicut actiones aliorum hominum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

- 19 **O**bjicies primò contra primam conclusionem: Visio Pauli quam habuit in via, fuit ejusdem rationis cum ea quam modò habet in patria, utpote terminata ad idem objectum, & procedens ab eodem lumine gloriæ, & ab eadem specie divinæ essentia: Sed illa fuit defectibilis, & subiecta mutationi, ac proinde mensurata tempore: Ergo & ista.
- 20 **R**espondeo primò, quòd licet visio D. Pauli fuerit ejusdem rationis, quantum ad speciem, & substantiam, cum illa quam modò habet in patria, non tamen quantum ad statum, & modum durationis; quia non fuit data per modum status perfecti & permanentis, sed per modum transeuntis, non tollentis statum viæ. Unde D. Thomas 2. 2. quæst. 177. art. 3. ad 2. numerat illam inter prophetias, & admodum prophetiæ, seu coruscationis transeuntis, dicit fuisse communicatam: quare licet illa per accidens, & ratione status fuerit subiecta mutationi, & mensurata tempore; visio tamen quæ nunc fruatur in cælo, est omnino immutabilis, & indefectibilis ab intrinseco, ac proinde non mensuratur tempore, sed æternitate participatâ.
- 21 **S**ecundò dici potest, visionem D. Pauli quam habuit in via, fuisse mensuratam æternitate participatâ, sicut illa quam modò habet in patria: quia ab intrinseco, & ea sua natura erat immutabilis & indefectibilis; quamvis ab extrinseco, & per Dei potentiam fuerit mutata & destructa; sicut etiam Deus de absoluta potentia mutare potest, & destruere visionem quæ sunt in patria; & sicut ipsa substantia Angeli, quæ mensuratur avo, potest desinere, si Deus voluerit eam annihilare.
- 22 **O**bjicies secundò contra secundam conclusionem: Ævum est mensura rei immutabilis in suo esse, & mutabilis secundum operationes ei adjunctas: Sed visio beatifica, quamvis sit immutabilis, & indefectibilis in suo esse, est tamen mutabilis quoad perfectiones adjunctas: Ergo mensuratur avo. Major constat, nam substantia Angeli mensuratur avo, quia licet sit in se incorruptibilis & indefectibilis, habet tamen aliquam variationem accidentalem, quoad motus locales, & operationes illi adjunctas. Minor verò probatur: Beati non vident statim initio beatitudinis omnia quæ pertinent ad eorum statum, sed de his paulatim, & successivè illuminantur à Deo, ut diximus articulo præcedenti: Ergo visio beatifica admittit in se revelationes & illustrationes, ac proinde mutabilis est quoad operationes illi adjunctas.
- 23 **R**espondeo distinguendo Majorem. Ævum est mensura rei immutabilis in suo esse, mutabilis verò secundum operationes illi adjunctas per se, concedo. Illi adjunctas per accidens tantum, nego. Similiter distinguo Minorem: Visio beatifica est mutabilis quoad operationes illi adjunctas per se, nego. Illi adjunctas per accidens, concedo.

Explicatur: In beatis duo sunt genera opera-

tionum: quædam per se consequuntur ad visionem beatificam, ut amor, fruitio, delectatio; & ista sunt omnino immutabiles, & indefectibiles ab intrinseco, sicut ipsa visio à qua dimanant. Aliæ verò sunt quæ visioni beatificæ per accidens adjunguntur, ut illuminationes, & revelationes quæ sunt extra verbum; quæ, ut supra diximus, per se non pertinent ad visionem beatam, sed ad illud genus cognitionis, quam Theologi appellant scientiam infusam, quæ per accidens ad illam consequitur. Quamvis ergo in beatis sit aliqua mutatio, & variatio accidentalis, quantum ad illustrationes, & revelationes factas extra verbum; quia tamen ipsa visio beata nullam patitur mutationem, quantum ad alias operationes, quæ per se ad illam consequuntur, non mensuratur avo, sicut substantia Angeli, quæ est principium, & radix operationum mutabilium, quæ per se ad illam consequuntur, sed æternitate participatâ.

Objicies tertio contra tertiam conclusionem: Visio beata habet divinam essentiam loco speciei: Ergo debet mensurari eadem mensurâ quæ illa: Sed essentia divina æternitate essentiali mensuratur: Ergo & visio beatifica.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam. Licet enim essentia divina quæ in visione beatifica gerit vices speciei, in se mensuretur æternitate essentiali; quia tamen concursus ejus ad visionem, incipit & potest desinere, & illa potest ad majorem vel minorem visionem concurrere, quòd totum importat aliquam mutabilitatem, saltem ab extrinseco, & in ordine ad potentiam Dei absolutam; ideo visio beatifica mensuratur æternitate participatâ, non verò essentiali. Sicut etiam licet Verbum divinum suppleat rationem personæ in humanitate Christi; unio tamen hypostatica, ut supra dicebamus, non mensuratur ipsâ æternitate essentiali, sed participatâ. Tum quia incipit aliquando, & de absoluta Dei potentia potest desinere. Tum etiam, quia licet humanitati communicetur existentia divina, illa tamen non communicatur propria, & homogenea ipsi, sed ut supplens vices existentia creatæ.

DISPUTATIO VII.

De Nominibus Dei.

Ad questionem 13. D. Thomæ.

Licet Deus ineffabilis sit, ipsumque (ut olim dicebat Plato) intelligere difficile sit, loqui autem impossibile: tamen de nominibus ejus breviter hic cum S. Doctore differendum est. Divina enim (inquit Leo Papa) considerationis materia, ex eo quòd ineffabilis est, sancti tribuit facultatem; nec potest deficere quòd dicatur, dum non potest esse satis quòd dicitur.

ARTICULUS UNICUS.

Breviter exponuntur, & declarantur quæ de divinis nominibus communiter docent Theologi.

Quæ Theologi communiter docent cum D. Thoma de divinis nominibus, facilia sūt, & deduci possunt ex doctrina quam tradit Aristoteles 1.

teles r. de interpret. ubi docet nomina significare res mediante conceptu; subindeque nomina imposta ab aliquo, non magis rei quidditatem significare, quam ipse conceptus imponentis vel loquentis exprimat. Ex quo

1. Inferes primò contra Scotum, Vazquem, Molinam, & Arriagam, non posse a viatoribus imponi Deo nomen, quod ipsum quidditative, & ut est in se significet: quia nullus viator potest (saltem de lege ordinaria) cognoscere Deum quidditative, & ut est in se ipso. Quam rationem tangit Augustinus in Psal. 84. his verbis: *Quid quæris ut ascendat in linguam, quod in cor non ascendit?*

Dices cum Vazque, mensuram significationis nominum non debere sumi ex eo qui nomen imponit, nec ex eo qui loquitur, sed ex eo qui audit, & intelligit conceptum loquentis: unde cum viatores possint excogitare nomen, quod exciter in beatis conceptum quidditativum Dei, possunt illi nomen imponere, quod ipsum quidditative significet, quamvis illum quidditative non cognoscant. Sicut (inquit) Rex Hispaniæ potest nomina imponere civitatibus Indiarum, quas nunquam vidit: quibus auditis, qui illas vident, eas quidditative intelligerent.

3. Sed contra primò: Ex Aristotele citato, *Voces sunt eorum que sunt in anima passionum note*: id est vitales expressiones nostrorum conceptuum: Ergo vis significationis in vocibus, debet sumi ex eo qui loquitur, & exprimit suum conceptum, non verò ex illo qui audit, & talem conceptum intelligit.

Secundo, si significatio vocum ad solum audientem referatur, sequitur quòd si quis proferret propositiones alio modo quàm sentit & concipit, non diceretur mentiri; quia non exprimeret suam mentem, sed solum objectum extrinsecum, eo modo quo ab audiente percipitur: Sed hoc est falsum & absurdum, ut constat: Ergo & illud.

Tertiò, sequeretur quòd pſtitutus verè loqueretur, quia licet non intelligat quæ dicit, excitat tamen in audiente cognitionem ejus rei quam profert.

Denique, si vera esset hujus Auctoris doctrina, creatura posset Deo imponere nomen, quod ipsum, nedum quidditative, sed etiam comprehensive significaret: Consequens est falsum, ut patet: Ergo & Antecedens. Sequela probatur: Ex parte Dei non deest vis ad cognitionem sui comprehensivam; ex parte verò nostri, potest esse talis intentio, nomen aliquod instituendi, quò Deum totaliter quantum est, ipsi significemus: Ergo si non est necessarium, ut qui nomen imponit, tantum de re significata novit, quantum in significatione ponit, ut docet Vazquez, poterit a creaturis imponi Deo nomen, quod illum sibi ipsi comprehensive significet: sicut in ejus sententia, viatores, quamvis Deum quidditative non intelligant, illi possunt imponere nomen, quod exciter in beatis quidditativum ejus conceptum.

4. Inferes secundò contra Bannem, & Zumel, posse Angelos, & homines beatos, Deo nomen imponere, quod ejus essentiam ut in se est significet, & declaret.

Probatur: Ut enim dicit S. Doctor hic art. 1. *Secundum quod aliquid à nobis intellectu cognoscitur potest, sic à nobis potest nominari*: Sed, Angeli, Tom. I.

A & homines beati, cognoscunt Deum ut est in se: Ergo ipsum nominare possunt, nomine proprio, illum ut est in se significante, juxta illud Zachariæ ultimo: *In illa die erit Dominus unus, & nomen eius unum.*

Neque valet quod respondet Bannez, nimirum Prophetam ibi ad litteram non loqui de visione beatifica, sed de statu Ecclesiæ militantis, & significare, non futurum in Ecclesia plurium Deorum cultum, sed unicum Deum ab omnibus invocandum. Non valet, inquam, licet enim hæc interpretatio possit admitti, tamen D. Thomas hunc locum etiam intelligit de beatis videntibus Deum: Nam in 1. sent. dist. 2. quæst. 1. art. 3. quæst. iunc. 4. sic ait: *Si intellectus noster Deum per seipsum videret, illi posset imponere nomen unum, quod erit in patria; & ideo dicitur Zachariæ ultimo: In illa die erit Dominus unus, & nomen eius unum.* Idem docet 1. contra Gentiles cap. 31. his verbis: *Si nos divinam essentiam, prout est in se, possemus intelligere, & ei nomen proprium adaptare, uno nomine tantum illam exprimeremus, quod promittitur his qui eum per essentiam videbunt, Zachariæ ultimo.* Quibus verbis excluditur alia responsio eisdem Authoris, dicentis per nomen illud unum, quod videntibus Deum à Propheta promittitur, intelligi verbum increatum. Nam videntibus divinam essentiam non promittitur visio in verbo, quæ includitur, aut idem est cum visione beata, sed aliquid aliud scilicet unius nominis impositio. Et in hoc sensu exponit etiam Lyranus verba Zachariæ.

Dices primò cum Zumel: In tantum potest aliquis nomen imponere, in quantum habet conceptum, & speciem expressam de re quam vult manifestare: Sed beati non habent speciem expressam creatam quæ Deum quidditative representet, ut supra ostendimus: Ergo non possunt Deo nomen quidditativum imponere.

Confirmatur, & magis declaratur hæc ratio. Non potest Deus per speciem aliquam creatam quidditative representari: Ergo nec significari aliquo nomine creato, ejus essentiam, & quidditatem declarante. Antecedens constat ex dictis disp. 2. Consequentia etiam videtur manifesta ex paritate rationis.

Respondet, Ad hoc ut beati Deo nomen quidditativum imponant, sufficere quòd habeant conceptionem, id est intellectionem creatam, terminatam ad essentiam divinam, ut est in se, & ut gerentem vices verbi, & speciei expressæ, nec esse necessarium, ut habeant speciem impressam vel expressam creatam. Unde ad confirmationem, negatur Consequentia & paritas: quia diverso modo, species & nomen significantes species ut naturalis similitudo objecti, quam esse oportet ejusdem ordinis, & immaterialitatis cum illo; nomen, ut signum ad placitum, & per extrinsecam denominationem; quæ ratione non repugnat res inferioris ordinis significare ea quæ sunt ordinis superioris.

Inferes tertiò: A beatis, vel à Deo ipso, non posse pro viatoribus, seu carentibus visione Dei, imponi nomen quidditativum Dei. Nomen enim quidditativum debet in audiente excitare cognitionem quidditativam rei: At in viatoribus non potest excitari quidditativa Dei cognitio, cum illa careant: Ergo nec pro illis imponi nomen quidditativum Dei.

Respondet, Ad hoc ut beati Deo nomen quidditativum imponant, sufficere quòd habeant conceptionem, id est intellectionem creatam, terminatam ad essentiam divinam, ut est in se, & ut gerentem vices verbi, & speciei expressæ, nec esse necessarium, ut habeant speciem impressam vel expressam creatam. Unde ad confirmationem, negatur Consequentia & paritas: quia diverso modo, species & nomen significantes species ut naturalis similitudo objecti, quam esse oportet ejusdem ordinis, & immaterialitatis cum illo; nomen, ut signum ad placitum, & per extrinsecam denominationem; quæ ratione non repugnat res inferioris ordinis significare ea quæ sunt ordinis superioris.

Inferes tertiò: A beatis, vel à Deo ipso, non posse pro viatoribus, seu carentibus visione Dei, imponi nomen quidditativum Dei. Nomen enim quidditativum debet in audiente excitare cognitionem quidditativam rei: At in viatoribus non potest excitari quidditativa Dei cognitio, cum illa careant: Ergo nec pro illis imponi nomen quidditativum Dei.

8. Inferes quarto: Neque à viatoribus, neque à beatis, nec ab ulla creatura possibili, imponi posse Deo nomen ipsum significans adæquatè, & comprehensivè: quia, ut supra ostendimus, nulla creatura existens, vel possibilis, potest Deum comprehendere: Ergo nec illum comprehensivè significare.

9. Inferes quinto: Neque à Deo ipso imponi posse nomen, quod ipsum alteri quàm sibi ipsi comprehensivè significet: quia in nullo alio est, aut esse potest, facultas Deum comprehendendi, & tam perfectè cognoscendi, quàm se cognoscit Deus ipse.

10. Inferes sexto: Posse à viatoribus Deo imponi plura nomina ex creaturis, quæ diversas ejus perfectiones imperfectè declarent. Deus enim imperfectè à nobis ex creaturis cognoscitur, juxta illud Apostoli ad Roman. 1. *Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Unde in sacris litteris, variis nominibus Deus insignitur: nam modò sanctus, modò bonus, altissimus, omnipotens, admirabilis, terribilis &c. cognominatur, ut (inquit Hieronymus in Epistola ad Marcellam) per plura creaturarum nomina, veluti per quosdam gradus, ad infinitam creatoris perfectionem ascendatur; & multiplices omnium creaturarum perfectiones, in simplicissima divinæ naturæ perfectione contineri declarentur. Vel, ut ait Ficinus, ut multa, variaque bona, à divina bonitate, largissimè profluentia, exprimerentur.

11. Sed inter hæc nomina, præcipuè notanda sunt decem illa, quibus apud Hebræos Deus olim cognominari solebat, ut notat D. Hieronymus in eadem Epistola. Primum est **אל** El, quod Deum fortem significat. Secundum **אלהים** Eloah, quod Deum providentem, gubernantem, & videntem declarat. Tertium est **אלהים** Elohim, quod præcedentis plurale est. Quartum **צבאות** Tzabaoth, quod semper cum alio Dei nomine conjunctum est, ut **יהוה צבאות** Jehovah Tzabaoth, Dominus exercituum, quod Vulgatus Psal. 24. v. 10. vertit, Dominus virtutum. Quintum **עליון** Eljon, id est, excelsus. Sextum **אשר אלהים** ehjeh ascher ehjeh, id est, si verbum verbo exprimas, ero qui ero, quod vulgatus vertit, *sum qui sum*, cum apud Deum futurum ipsum præteritum sit. Septimum **אדוני** Adonai, quod Dominum significat. Octavum **יה יאה** Jah, quod sonat in fine **הללויה** Hallelujah: componitur enim ex **הללו** Hallelu, id est laudate, & **יה** Jah, hoc est Deum. Nonum **שדי** Sadai, quod munificum, liberalem, & omnipotentem significat. Decimum est nomen Tetragrammaton **יהוה** Jehovah communiter pronuntiatum solet; illud tamen Hebræi religionis & reverentiæ causâ pronuntiare non audebant, habentes sacratissimū, tanquam nomen Dei primarium, & essentialē, ejus essentialiam ut in se est significans, unde ineffabile nomen esse dicebant; & quando in sacra Scriptura occurbat, loco illius Adonai pronuntiabatur. Quod & observavit noster vulgatus Interpres, Exodi 6. versu 3. sic vertens nomen meum Adonai non indicavi eis: in Hebræo enim non est Adonai, sed nomen Tetragrammaton; quod quia est ineffabile, Interpres, motu ceterum, pro eo substituit nomen Adonai.

12. Observandum est etiam, apud omnes ferè gentes, sacrum Dei nomen Tetragrammaton

esse, utpote quòd quatuor litteris ubique scribatur. Ægyptii enim Deum vocant *Theu*, Persæ *Syre*, Magi *Orsi*, Græci *Θεός*, Armeni *Yors*, Arabes & Turcæ *Alla*, Germani & Angli *Goth*, Galli *Dieu*, Hispani *Dios*, Itali *Idio*. Hebræi demum **יהוה** Jehovah.

Inferes septimo: Quòd sicut Deus à nobis triplici viâ intelligitur, nempe per viam remotionis, per viam excessus, & per viam causalitatis, ut docet Dionysius cap. 1. & 7. de divin. nomin. Ita etiam triplici genere nomen à nobis appellari solet; aliqua enim remouent ab illo imperfectiores creaturarum: ut quando dicitur incorporeus, immaterialis, incompositus &c. Et hunc modum cognoscendi Deum, appellat Dionysius, modum cognoscendi per ignorantiam, quæ existimat omnium dignissimum, dicens: *Et est rursus divinissima Dei cognitio; quæ per ignorantiam cognoscitur, quando mens ab omnibus aliis recedens, & postea seipsam dimittens, unita est supersplendentibus radiis &c.* Alia verò sunt nomina quæ significant Deum per modum excessus, & supereminentiæ: ut quando dicitur superperfectus, superexcellens, superpulcher, supersubstantia &c. Alia denique expriment ejus causalitatem, vel dominium erga creaturas: ut quando vocatur creator, dominus, gubernator, provisor &c.

Inferes ultimo: Deum non dici nec esse ineffabilem eo sensu, ut nullus de ipso sermo haberi, nullumque ipsi nomen à creaturis imponi possit: sed dicitur ineffabilis, primò quia à viatoribus nullum potest imponi nomen, ejus essentialiam ut est in se, clarè & quidditivè declarans: *Hoc enim (inquit Nazianzenus) Deum est, quod cum dicitur, non potest dici; cum affirmatur, non potest estimari; cum definitur, ipsa definitione crescere, quia licet definitio dicatur terminus rei, quia eam veluti termino & finem clauditur, tamen cum Deum definire & determinare contendimus, scilicet habet, ut semper aliquid illius extra maneat, eò quòd natura ejus ab intellectu creato propriâ virtute cognosci nequeat, nec viatori satis explicari & definitione describi.*

Secundò Deus vocatur ineffabilis, quia nullum illi nomen imponi potest, ipsum ulli creaturæ existentia, aut possibili comprehensivè significans; ita ut illo audito creatura formate possit cognitionem Deo adæquatam, & ipsum comprehendentem. Unde ipsi etiam beati, illum clarè videntes, dicuntur à Propheeta in cælesti patria servare silentium, non solum quia in visione beatifica nullum formant verbum creatum, ut supra annotavimus: sed etiam quia infinitam Dei essentialiam, & perfectionem comprehensivè intelligere, & significare non valent: ut egregiè declarat sanctus Doctor in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. quæst. 4. his verbis: *Si intellectus videns Deum per essentialiam, imponeret nomen rei quam videret, & nominaret, mediante conceptione quam de ea haberet, oporteret adhuc quòd imponeret plura nomina, quia impossibile est, quòd conceptio intellectus creati, representet totam perfectionem divinæ essentialiæ. Unde de unare ipsa, diversas conceptiones formaret, & diversa nomina imponeret: sicut dicit etiam Chrysostomus, quòd Angeli laudant Deum,*

quidam ut maiestatem, quidam ut bonitatem, & sic de aliis, in signum quod ipsam non vident ratione comprehendente; sed conceptio perfecte representans Deum, est verbum increatum. Hæc D. Thomas, quibus verbis eleganter declarat, quod solus Deus proprie in Sion loquitur; quia solus sibi proprium & adequatum nomen imponit, verbum scilicet æternum quod format, & quod totam ejus cognoscibilitatem adequat. Unde Laetantius lib. 4. in lit. cap. 7. Ideo solus Deus hoc sibi nomen à principio imposuit, quod nullus alius præter ipsum fecit; quia solus seipsum comprehendit, solus ipse, æternum verbum genuit.

Ex his facile intelliges, Deum recte appellari à Dionysio cap. 1. de divinis nominibus, & *ἀόρατος* & *ἀκατάστατος*: caret enim omni nomine, quia nullo nomine eorum quod in ipso est, prout est, exponi potest: habet verò plura nomina, quia variaz sunt perfectiones in rebus creatis dispersæ, ex quibus cognosci & nominari potest. Unde Gregorius Nyssenus in explanatione Cantici Cantorum: *Omnia* (inquit) *mira quæ in universo contemplantur, materiam divinatorum nominum*

A præbent, quibus Deum sapientem, potentem, bonum, sanctum, beatum, æternum, judicem, salvatorem, & aliis huiusmodi nominamus. Vel etiam, ut idem sanctus Doctor ibidem docet, dicitur *multinominus*, ob multitudinem beneficiorum quæ nobis confert. Lumen enim dicitur, cum caliginem ignorantie depellit; vita, cum immortalitatem largitur; via, cum ab errore ad veritatem deducit &c.

Simili modo Nazianzenus in quodam carmine, dum sic alloquitur:

Cum neque unum sis, neque omnia. Quem te appellem,

Qui solus innominabilis, & omninominus?

Ubi Deum innominabilem, & omninominum appellat; quia licet pluribus nominibus appellatur, ut à nobis aliquo modo cognosci possit, nullum tamen, nullaque conceptio nostra, illum exprimere potest prout est in seipso. Unde egregie Augustinus Tract. 13. in Joan. *Omnia possunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo. Nihil latius hac inopia. Quæris congruum; non invenis. Quæris quoquo modo dicere; omnia invenis.*

TRACTATUS TERTIUS

DE SCIENTIA DEI, ET IDEIS

in Mente ejus existentibus.

Ad questionem 14. & 15. Divi Thomæ.

P R Æ F A T I O.

VM primum ad pertractandas de divina scientia quæstiones animum converti visus sum mihi hoc à Deo impositum præceptum excipere: *Duc in altum, & laxate retia in capturam, quò jussus est olim D. Petrus, ut explicat D. Ambrosius, in profundum disputationum sese committere. Nec immerito hanc Tractationem de Dei scientia, vastissimam & immensissimam dixerim tempestatibus infestam, procellis opportunum naufragis celebrem, unde vix quisquam integram navim educat. In hoc oculos converterat Paulus, cum horrore quodam percussus, altitudinem quidem vidit (ut inquit Augustinus) sed ad profundum non pervenit, & unum reperit quò exclamaret: O altitudo sapientie & scientie dei!*

Lucæ 5. Lucae.

Serm. 20. de verbis Apostoli cap 7

Sane si Dei miraculorum mare theatrum est, in quo divina ars ludit, illud quæ hominum mentibus, ut cum in cæteris multa sint quæ studium mereatur, & animum rapiant, mirabiles tamen sunt elationes maris, mirabilis fit in altis Dominus: hoc habet scientia Dei singulare, & eximium, tantumque mentium aciem & conatum superat, ut immensum hoc pelagus contemplanti, sola cum stupore admiratio supersit. Quid enim si claritatem, cui omnia nuda & aperta sunt; cui si omnium mentium lumina, et si omnia una mens caperet, conferrentur, cæcæ noctem, & tenebras dici oporteret? Quid si vim agendi, & efficaciam, quæ nullis machinamentis, nullo labore aut conatu quibus ars eget, sed sola contemplatione & visione universa producit? Quid si infinitatem, simplicitatem, certitudinem, immutabilitatem, & cæteras dotes quis inspiciat? Solam eum admirationem & stuporem manere necesse fit, ut identidem cum Propheta exclamet: *Mirabilis facta est scientia tua, confortata est, & non potero ad eam; Unde Chrysostomus: Multa sunt quæ licet miremur, non tamen cum timore, ut magnifica ædificia columnarum, ornamenta parietum, picturas corporum: at maris vastitatem, immensosque aquarum gurgites, & altitudinem, non sine metu inspicimus. Sic & Propheta, cum vastum id, immensumque divi-*